

думок з мотиваційним потенціалом проходить скоріше ніж у інших. За результатами проведених досліджень максимальний термін перебування у стані злочинного задуму або наміру осіб, які раніше були засуджені становить 1,5 місяця, а мінімальний до 24 годин. У осіб, які займаються злочинним промислом ці терміни ще менші, оскільки рішення про потребу вчинити злочин ними було прийнято заздалегідь, питання лише в тому, коли воно (тобто рішення) буде самоузгоджено з визначеними умовами досягнення мети та особистими пріоритетами особи з приводу уявлень про обставини подій, способи вчинення злочину, способи уникнення відповідальності та забезпечення алібі тощо.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у виявленні типових ризиків, які існують під час застосування оперативними підрозділами поліції превентивних заходів стосовно осіб зі злочинним задумом або наміром. Прикладне значення вбачається у можливості використання даних результатів дослідження у якості загальних засад методичного характеру з приводу оптимізації превентивної роботи, яка є різновидом профілактично-попереджувальної діяльності оперативних підрозділів Національної поліції України.

Одержано 01.11.2017

УДК 35.746.1

Олександр Георгійович СЕМЕНЮК,

кандидат юридичних наук,

головний інспектор Головної інспекції Служби безпеки України

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАТИВНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОЇ ТАЄМНИЦІ

Оперативна профілактика індивідуальної злочинної поведінки у сфері охорони державної таємниці – це комплекс заходів цілеспрямованого впливу на особу, поведінка якої свідчить про наявність мотивації на вчинення правопорушення у сфері охорони державної таємниці, а також на криміногенні чинники, що створюють передумови для його вчинення. Такий вид запобіжної діяльності застосовується тоді, коли поведінка, спосіб життя тієї чи іншої особи свідчать про високий ступінь імовірності суспільно небезпечного діяння у сфері охорони державної таємниці та реальну можливість скоєння такого злочину. Тобто, головне завдання профілактики індивідуальної злочинної поведінки – це усунення небезпеки потенційного злочину на стадії, котра передувє виникненню злочинного наміру.

Характер спеціально-кримінологічних заходів індивідуального запобігання суттєво змінюється залежно від способу та змісту можливої або дійсно злочинної поведінки, умов, що їй сприяють, а також мотивації та індивідуальних рис цієї особи. Успіх конкретних запобіжних заходів, їх результативність залежатиме від того, наскільки правильно буде обрана **форма індивідуального запобігання**, під якою розуміють певний порядок реалізації виховних методів профілактичного впливу, обумовлений характером сил і засобів, що використовуються. Водночас, на наше переконання, протиставляти форми і методи індивідуального запобігання між собою неможливо. Це певного роду єдиний процес. Все залежить від конкретних обставин та наявних оперативних матеріалів перевірки, особистісних рис об'єкта профілактики та ефективності проведення того чи іншого виду профілактичного заходу. Без спеціального та повного аналізу ніхто однозначно й об'єктивно не скаже, яка форма профілактики є ефективнішою.

На даний час до заходів індивідуальної профілактики від імені органів СБУ належать:

- роз'яснювальна бесіда;
- інформування керівників відповідних державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, військових частин щодо конкретної особи;
- оголошення особі офіційного застереження про неприпустимість протиправної поведінки (далі – офіційне застереження).

Профілактика вважається такою, що досягла своєї мети, у разі, якщо відвернуто загрозу вчинення правопорушення (нейтралізовано наміри і мотиви поведінки осіб, усунуто дію причин та умов тощо). Проте нерідко особи, які були об'єктами профілактики, продовжують свою протиправну поведінку, що може перерости в злочин. Це свідчить про те, що традиційні форми та методи профілактики, які застосовуються оперативними працівниками СБ України до всіх без винятку правопорушень у сфері державної безпеки, переважно вже застаріли. В умовах сучасної криміногенної обстановки вони вже не спрацьовують. До того ж, перебудова мотиваційної сфери особистості – процес тривалий, складний і не завжди успішний.

Особа – явище системне. Це означає, що одні якості особи взаємопов'язані з іншими. Для того, щоб змінити те чи інше переконання, іноді необхідно паралельно працювати над зміною звичок, вмінь, настанов тощо. Відповідно й формування переконань і життєвих принципів потребує системного впливу на особу.

Результативність профілактичної роботи із запобігання злочинам у сфері охорони державної таємниці знаходиться у прямій залежності від законності, цілеспрямованості, конкретики й професійності її здійснення.

Зазначені принципи не лише орієнтуватимуть оперативних працівників на усвідомлення відповідальності за якість профілактики, а й сприятимуть адекватному вибору її варіантів (форм та методів) відповідно до конкретної ситуації.

З метою підвищення ефективності запобіжних заходів у сфері охорони державної таємниці спеціально-кримінологічна профілактика повинна включати наступні кроки:

1) виявлення осіб, поведінка та спосіб життя яких дають підстави передбачити намір вчинити протиправні дії у сфері охорони державної таємниці (протиправне заволодіння державною таємницею, умисне розголошення державної таємниці або порушення встановлених правил поводження з державною таємницею) або готування до їх вчинення;

2) оперативне спостереження (у дозволених законом межах) за поведінкою та способом життя таких осіб з метою з'ясування, чи дійсно їх дії свідчать про злочинні наміри (у випадку підготовки до вчинення умисних злочинів) або їх поведінка може призвести до несанкціонованого витоку секретної інформації;

3) у разі підтвердження кримінологічного прогнозу щодо майбутньої злочинної поведінки дана особа потребує постановки на профілактичний облік в органах СБ України;

4) планування індивідуальних заходів виховного, правового та іншого характеру, спрямованих на усунення зовнішніх і внутрішніх криміногенних умов мотивації;

5) здійснення запланованих заходів, спрямованих на позитивні зміни внутрішніх умов мотивації злочинної поведінки та орієнтованих на усунення зовнішніх факторів, які полегшують або сприяють реалізації злочинної мотивації;

6) періодична оцінка результатів профілактики та її коригування з урахуванням поведінки об'єкта профілактики.

Головна мета індивідуальної профілактики – усунути чинники, які викликають наміри вчинити злочин у сфері охорони державної таємниці, та схилити (переконати) особу відмовитися від таких намірів. Розв'язання цих завдань можливе лише за умов тривалої кропіткої роботи не лише фахівців, на яких безпосередньо покладено завдання щодо здійснення оперативно-розшукової діяльності, а й психологів, педагогів, конфліктологів, соціологів тощо. З урахуванням цього необхідно розподілити функціональні обов'язки із запобігання таким злочинам. Якщо перші три стадії запропонованої нами системи (виявлення, спостереження та постановка на облік потенційно небезпечних осіб) повинні безпосередньо здійснюватися оперативним

складом органів СБ України, то наступні стадії – це специфічна виховна робота фахівців у галузі психології поведінки людини. Іншими словами, задача спецслужби з усунення факторів, детермінуючих мотивацію вчинення злочинів у сфері охорони державної таємниці, повинна полягати в оперативному моніторингу кримінологічної ситуації у цій сфері та вчасному інформуванні відповідних органів.

Наукова (практична) новизна. Адресатом такої інформації повинні стати відповідні державні та громадські інституції, уповноважені та здатні займатися соціалізацією такої девіантної поведінки. Це дасть можливість відійти не тільки від формалізму в питаннях про кількісні показники проведених профілактичних заходів, а й реально сприятиме зміні ситуації у сфері забезпечення державної безпеки. Цей розподіл функцій і повноважень правоохоронних та інших державних структур у запобіганні злочинності необхідно законодавчо закріпити у відповідному нормативно-правовому акті. Крім цього, у такому Законі доцільно передбачити можливість застосування більш широкого кола індивідуальних профілактичних заходів запобігання злочинам, які будуть універсальними для всіх без винятку правоохоронних органів, уповноважених на здійснення такої діяльності, а саме:

- проведення профілактичної бесіди співробітником правоохоронних органів;
- внесення подання або припису про усунення причин та умов, які сприяють скоєнню злочинів, і прийняття заходів з їх усунення;
- направлення інформації про антигромадську поведінку керівникам підприємств, установ, організацій, учбових закладів, громадських об'єднань;
- попередження про постановку на профілактичний облік;
- постановка на профілактичний облік;
- проведення профілактичної опіки;
- здійснення адміністративного нагляду;
- винесення офіційного застереження;
- притягнення до адміністративної відповідальності за вчинене порушення.

Одержано 02.11.2017